

Pedagogical conditions for forming professional competence of future English language teachers

Mukaddas KARIMOVA¹, Dilnozakhon SOYIPOVA²

Fergana State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2023

Received in revised form

15 December 2023

Accepted 20 January 2024

Available online

25 February 2024

Keywords:

English teacher,
professional-pedagogical
competence,
competencies,
pedagogical activity.

ABSTRACT

This article discusses professional pedagogical competence, competencies, professional-gnostic, and professional-linguistic competence of an English language teacher, the process of globalization, self-esteem, self-awareness, and the creation of a creative environment.

2181-1415/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss1-pp141-146>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

ingliz tili o'qituvchisi,
kasbiy-pedagogik
kompetentlik,
kompetensiyalar,
pedagogik faoliyat.

Ushbu maqolada kasbiy-pedagogik kompetentlik, kompetensiyalar, ingliz tili o'qituvchisining kasbiy-gnostik, kasbiy – lingvistik kompetensiyasi, globallashuv jarayoni, o'zini o'zini baholash, o'zini o'zi anglash qobiliyati, ijodiy muhitni yaratish haqida so'z boradi.

¹ PhD, Associate Professor, Fergana State University.

² Master degree student, Fergana State University. E-mail: turimovadilnoza@gmail.com

Педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих учителей английского языка

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

учитель английского языка, профессионально-педагогическая компетентность, компетенции, педагогическая деятельность.

В данной статье рассматривается профессионально-педагогическая компетентность, компетенции, профессионально-гностическая, профессионально-лингвистическая компетентности преподавателя английского языка, процесс глобализации, самооценка, самосознание и создание творческой среды.

Kasbiy-pedagogik kompetentlikka kiradigan barcha kompetensiyalarni amalga oshirishning asosida ingliz tili o'qituvchisining kasbiy-gnostikaga asoslangan kasbiy – lingvistik kompetensiyasi yotadi. O'quvchilarni haqiqatan ham tilni o'zlashtirishga tayyorlash uchun didaktik faoliyatning tuzilishini aynan u belgilaydi. Ushbu kompetensiya bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining asosiy professional funksiyalarini amalga oshirish imkoniyati sifatida tushuniladi. U chet tilini o'qitish jarayonida bo'lajak o'qituvchi faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini aniq va yorqin aks ettiradi.[1]

Zarur pedagogik kompetensiyalar va shaxsiy fazilatlarining sintezi o'qituvchi shakllantiradigan ushbu konsepsiyaning asosini tashkil etadi:

1) rivojlanayotgan shaxsni ijtimoiylashtirish va shakllantirish bo'yicha amaliy vazifalarni samarali hal qilish qobiliyati;

2) ko'p madaniyatli jamiyatda o'zini anglash qobiliyati;

3) globallashuv jarayoni sharoitida samarali ta'sir o'tkazish qobiliyati;

4) madaniyatlar muloqot, madaniyatlararo o'zaro aloqalarni amalga oshirish qobiliyati;

5) qadriyat yo'nalishlari, tabiat, jamiyat, odamlarning ma'naviy tajribasi va o'ziga yo'naltirilganligini rivojlantirish orqali shaxsni jamiyatga muvaffaqiyatli qo'shilishi uchun qulay sharoitlarni ta'minlash. Kasbiy-gnostik kompetensiya o'qituvchining kasbiy-pedagogik kompetensiyasini tashkil etuvchi barcha subkompetensiyalarning mohiyatini belgilaydi.

Boshqa barcha kompetensiyalar uning asosida amalga oshiriladi. Bu ingliz tili o'qituvchisining tanlangan kasbiy-pedagogik funksiyalarini bajarishda amalga oshiriladigan barcha kompetensiyalarning asosidir.

Pedagogik shartlar – bu ingliz tili o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishning yuqori darajasiga erishishni belgilaydigan muhim holatlar. O'quv jarayonida o'qituvchining kasbiy malakasini shakllantirish samaradorligiga yordam beradigan pedagogik shart-sharoitlar quyidagilardan iborat:

• o'zini o'zini baholash va o'zini o'zi anglash qobiliyatiga ega bo'lgan shaxsning sub'yektivligiga yo'naltirish;

• ijodiy muhitni yaratish;

• aks ettirish faoliyati uchun motivatsiya;

• o'quv jarayonining dialoglashuvi. [1]

O'qituvchining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishning yuqoridagi shartlarini belgilashda bir qator tendensiyalarda kuzatilishi mumkin:

- pedagogik faoliyat mohiyatida o'zgarishlar mavjudligi asoslanadi;
- bilimga yo'naltirilganlikdan pedagogik faoliyatning shaxsga yo'naltirilgan paradigmasiga o'tish; pedagogik o'zaro munosabatlar jarayonida aks ettiruvchi madaniyatni shakllantirish;
- pedagogik faoliyatning ilmiy intensivligini oshirish;
- pedagogik faoliyatning fundamental pedagogik tadqiqotlar bilan aloqasi va boshqalar.

O'qituvchining kasbiy malakasini shakllantirishning pedagogik shartlariga quyidagilarni kiritishimiz mumkin:

- zamonaviy pedagogik fan, fundamental bilim va zamonaviy texnologiyalarga asoslangan holda, ta'limning mazmuni, darajasi va sifatiga bevosita ta'sir qiladi, shuning uchun oliy ta'lim muassasasi o'quv jarayonida o'qituvchining kasbiy malakasini shakllantirishning birinchi pedagogik sharti sifatida hisobga olinishi – bu o'zini o'zi baholash va o'zini o'zi anglash qobiliyatiga ega bo'lgan shaxsning sub'yektivligini rivojlantirishga yo'nalishdir.

Oliy ta'lim tizimidagi pedagogik jarayonlarning o'ziga xosligi talabalarning ta'lim sub'yektlari sifatida o'ziga xos xususiyati ekanligiga asoslanib, bu ularning oliy ta'lim muassasasida bo'lish davri ongli harakatlar texnologiyasini o'zlashtirish bilan tavsiflanadi. Ushbu ibora: “nima uchun?” (maqsad) “nima?” (tarkib), “qanday?” (usul) kabi savollar asosida tushuntiriladi. Ta'lim sub'yektining atrofdagi dunyo bilan o'zaro ta'siri jarayoni doimo yuz beradi, uning natijasi ongning o'zgarishi hisoblanadi.

Shu bilan birga, shaxsiyatning rivojlanishi va faoliyatga bo'lgan ehtiyojning namoyon bo'lishi, shaxsning faoliyat jarayoni va natijalaridan qoniqish hissiga erishish, qiyinchiliklarni yengish istagi va murakkab muammolarni hal qilishning muvaffaqiyati, faoliyat jarayonida o'z imkoniyatlarini namoyish etish istagi bilan bog'liq.

Sub'yektivlik kategoriyasi fanda markaziy o'rinni egallaydi va u faollik, tashabbuskorlik, mustaqillik, refleksivlik va ijodkorlikni birlashtirgan shaxsning asosiy integral shakllanishi sifatida tushuniladi. Shaxs sub'yektivligining rivojlanishi individuallik, shaxsiyat, avtonomlik, mas'uliyatning asosiy ko'rsatkichidir. Sub'yektivlik shaxsiyatning o'zini o'zi rivojlantirish qobiliyati bilan bog'liq, shuning uchun kelajakdagi o'qituvchining sub'yektivligining mohiyati kasbiy xulq-atvorda, mutaxassisning pedagogik faoliyat sub'yekti sifatida o'ziga bo'lgan munosabatida namoyon bo'ladi.

Pedagogik faoliyat sub'yekti bo'lish bu faoliyatni o'zlashtirish, uni amalga oshirish va ijodiy o'zgartirishga qodir bo'lish demakdir. O'qituvchining sub'yektivligi, o'zini o'zi saqlab qolish bilan birga, shaxsiy rivojlanish uchun sharoit yaratib, faoliyat doirasidan tashqariga chiqishga imkon beradi. OTMning o'quv jarayonidagi o'quv faoliyati sub'yekti sifatida talabaning muhim ko'rsatkichi uning ushbu faoliyatning barcha ma'ruzalarni tinglash va yozib olish, adabiyotda eslatma olish, auditoriya oldida nutq so'zlash, bahs, munozara, dialog o'tkazish, hodisalar va vaziyatlarga analitik baho berish boshqalar.

Shuning uchun o'qituvchining muhim vazifasi talabalarni o'quv faoliyati sub'yekti sifatida shakllantirishdir, bu o'z faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish, to'liq o'rganish, muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligini anglatadi. Talabaning dunyoqarashini shakllantirish uni faoliyat sub'yekti sifatida o'zini anglashini rivojlantirish demakdir. O'z navbatida, bu o'qituvchini o'qitishning dialogik xususiyatini

kuchaytirishga, talabalarga o'zlarining fikrlari, qarashlari, maqsadlari, universitetning ta'lim jarayonida hayotiy pozitsiyalarini himoya qilishlari uchun sharoit yaratish majburiyatini yuklaydi.

Shu bilan birga, shuni ta'kidlash kerakki, shaxsning faoliyat sub'yekti sifatida rivojlanishida motivatsiya shaxs faoliyatining yetakchi regulyatori vazifasini ham bajaradi. Shu bilan birga, nafaqat o'quvchining qobiliyatlari darajasi, balki uning imkoniyatlarini sub'yektiv baholashi va o'z faoliyati samaradorligiga ishonchliligi ham muhimdir. O'zining potentsiali, shu jumladan ijodiy qobiliyatini bilish insonni o'zini o'zi identifikatsiyalashga, ya'ni o'zi va qobiliyatlari to'g'risida yetarli g'oyani shakllantirishga yordam beradi. [7]

Shaxs ehtiyojlarini qondirish, o'z-o'zini realizatsiya qilish o'tishga imkon beradi, bu insonning o'zining shaxsiy imkoniyatlarini maksimal darajada aniqlash va rivojlantirishga intilishi, shaxsning o'z faoliyati orqali o'z borlig'ini o'zgartirishi sifatida qaraladi. Mavzuni faoliyatga kiritish, shaxsning individual qobiliyatlarini faoliyatning mazmuni va shartlari tomonidan uni muvaffaqiyatli amalga oshirish nuqtai nazaridan qo'yiladigan talablar bilan o'zaro bog'liqligi bilan birga keladi.

Pedagogik faoliyatni o'zlashtirish jarayonida talaba oldida yangi vazifalar, kasbiy vaziyatlar, bo'lg'usi o'qituvchi shaxsini rivojlantirish uchun harakatlantiruvchi kuchlar rolini o'ynaydigan bir qator qarama-qarshiliklarning ko'rinishini belgilaydigan nostandart sharoitlarga duch keladi. Har bir shaxsiyat boshqalardan farq qiladi va o'ziga xosligini saqlashga intiladi, shuning uchun o'zini o'zi identifikatsiya qilish insonning dunyoqarashi, uning jamiyatdagi xatti-harakatlari, shaxsiy rivojlanish va munosabatlar muammolari bilan chambarchas bog'liqdir.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchining shaxsini o'zini o'zi anglash va identifikatsiyalashning ma'nosi hayot yo'lini belgilashda, o'z faoliyati va muvaffaqiyatlarida aks ettirishda hosil bo'ladi. O'z-o'zini anglashning yetishmasligi namoyon bo'lgan tashvish, umidsizlik, zerikish, hayotdan zavqlana olmaslik, abadiy ayb va uyat tuyg'ulari, bo'shliq tajribasi, mustaqillikning yetishmasligi bilan namoyon bo'ladi. Dastlab inson o'zini o'zi anglash tendensiyasiga ega, shuning uchun OTMning o'quv jarayonida ijodiy muhitni yaratish muhimdir, chunki bilimga bo'lgan yuqori ehtiyoj va ijodga intilish kelajak o'qituvchisi shaxsini o'z-o'zini anglashning o'zgarmas atributlari hisoblanadi.

Pedagogik tajribani boyitish va o'qituvchining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uning kasbiy malakasini oshirish uchun zaxira hisoblanadi. Shu munosabat bilan ijodiy muhitni, ya'ni bo'lajak o'qituvchi shaxsini maksimal darajada ijodiy rivojlantirish muhitini yaratish universitetning o'quv jarayonida o'qituvchining kasbiy vakolatlarini shakllantirishning ikkinchi pedagogik shartidir. Ma'lumki, o'quv jarayoni yangi bilimlarni rivojlantirish vazifasini bajaradi, bu talabaning individual tajribasidan uzoq bo'lishi mumkin, shuning uchun universitetning o'quv jarayoni, agar u shaxsga tanlov erkinligi va ijodini ta'minlasa samarali bo'lishi mumkin.

Yangilikka moyillik, o'rganish istagi va o'zini o'zi yuqori baholash, o'ziga bo'lgan ishonch bilan birgalikda OTMning o'quv jarayonida ijodiy muhit yaratilishiga hissa qo'shadi, bu esa o'z navbatida talabalarning ijodiy qobiliyatlari va bilim mustaqilligini, mustaqilligini yuqori darajasiga erishishga qaratilgan. Ijodiy muhit o'quv jarayonida turli xil ochiq tipdagi ijodiy vazifalardan foydalanish (ya'ni bitta to'g'ri yechim yo'qolganda), pedagogik vaziyatlarni va ijodiy faoliyat mahsulotlarini tahlil qilish, shuningdek o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini, quvonch hissiyotlarining ustunligini, paydo bo'lish qo'rquvining yo'qligini rag'batlantirish orqali yaratiladi. [8]

O'qituvchiga kasbiy rivojlanishiga imkon beradigan potensial holatning o'ziga xos xususiyati sifatida tayyorgarlik universitetning o'quv jarayonida shakllanadi va bo'lajak o'qituvchining o'zining tizimli bilimlari, ko'nikmalari va qobiliyatlarini sub'yektiv baholashi bilan belgilanadi. O'qituvchining kasbiy kompetensiyasi o'z navbatida, shaxsning tarkibiy qismlaridan biri sifatida, uning shakllanishi va rivojlanishiga asoslanadi, bu shaxsning ijtimoiy va kasbiy yo'nalishi, shu jumladan o'qituvchining o'zaro munosabatlarga tayyorligi, kasbiy pedagogik faoliyatni samarali amalga oshirish uchun xizmat qiladi. [7]

Boshqacha qilib aytganda, tayyorlik kelajakdagi o'qituvchining turli xil pedagogik muammolar va hayotiy vaziyatlarni mustaqil, samarali va ijodiy hal qilishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar tizimi bilan belgilanadi; talabalaringiz va o'zingiz uchun boshqalar bilan konstruktiv o'zaro aloqada yaxshiroq sharoitlar yaratish. Universitetning ta'lim jarayonida ijodiy muhit yaratishda o'qituvchi talabaning turli vaziyatlarda boshqa odamlar bilan o'zaro munosabatda bo'lish qobiliyatiga tayanadi, chunki aynan shu qobiliyatlar tufayli inson jamiyatdagi faoliyat sub'yektiga aylanadi va kasbiy jihatlarida yuqori darajaga etadi. Binobarin, OTM o'quv jarayonida maxsus yaratilgan ijodiy muhit talabaning qobiliyatlarini rivojlantirishni belgilaydi.

OTMning o'quv jarayonida o'qituvchining kasbiy malakasini shakllantirish uchun pedagogik muammolarni hal qilish qobiliyati alohida ahamiyatga ega, chunki ular pedagogik faoliyatning asosini tashkil etadi. Ijodiy muhitni yaratish xususiyati o'quvchiga ularni hal qilishning ijodiy yo'llarini izlashni talab qiladigan nostandart, ijodiy pedagogik vazifalarni o'quv jarayoniga maksimal darajada kiritishdir. Har xil yo'nalishdagi pedagogik vazifalarni hal qilishning samaradorligi quyidagi mazmunli va maqsadli vazifalarni qamrab oladi: tahliliy, proyeksion, diagnostika, prognostik; tashkiliy va protsessual, axborot va aloqa va pedagogik yo'nalish, operatsion va texnologik, ta'lim, safarbarlik, motivatsion, rag'batlantiruvchi, o'yin; nazorat qilish va bajarish, refleksiv kabi vazifalar o'qituvchining barcha bilim, ko'nikma va malakalarini safarbar qilishni talab qiladi.

Shunday qilib, ingliz tili o'qituvchisining uslubiy kompetensiyasi bilimlarni (psixologik-pedagogik, ijtimoiy, umumta'lim), ko'nikmalarni (kasbiy pedagogik, maxsus, o'z-o'zini tarbiyalash), ijodiy pedagogik faoliyat ko'nikmalarini sintez qilishi, o'qituvchi o'quvchilarga ta'lim berish uchun o'z texnologiyasini ishlab chiqishi, o'quv va tarbiya jarayonining mantig'ini tuzishi, yuzaga keladigan qiyinchiliklar va muammolarni hal qilishi, pedagogik muammolarni mustaqil va harakatchan yechish texnikasi, g'oyalarni shakllantirish, fikrlash doirasidan tashqarida o'ylashi uchun zarurdir. Ushbu kompetensiya pedagogik qadriyatlarni anglash, pedagogik jarayonni loyihalashga, pedagogik faoliyatda izlanishlarga qiymat munosabati; pedagogik fikrlash konsepsiyasini amalga oshirish vositasi sifatidagi qadriyatlar; pedagogik aloqa va xatti-harakatlar, pedagogik texnologiyalar; kasbiy faoliyatning innovatsion tarkibiy qismlarini qabul qilish va tushunishni o'z ichiga oladi.[2]

Shuningdek, u o'quv va pedagogik muammolarni hal qilish texnologiyalari haqidagi bilimlarni; pedagogik texnologiya, uning mohiyati, tarkibiy qismlari; ta'lim texnologiyalarini loyihalash va konstruksiyalariga qo'yiladigan talablar; pedagogik muloqot va xulq-atvor normalarini o'z ichiga oladi. Uning tarkibiga quyidagi subkompetensiyalar kiradi:

1) tashkiliy (madaniyatlararo muloqotni o'qitish bo'yicha o'qituvchining bevosita faoliyatini amalga oshirishda yetakchi bo'lib, o'quvchilarda ushbu qobiliyatni shakllantirib, madaniyatlararo muloqotining doimiy ishtirokchisi bo'lishiga imkon beradi);

2) loyihaviy (madaniyatlararo o'zaro munosabatlarga tayyor shaxsni shakllantirishga qaratilgan ish usullarini rejalashtirish qobiliyatida ifodalanadi);

3) tadqiqot (ingliz tilini o'zlashtirishning ta'limiy-ijtimoiy ahamiyatini tahlil qilish qobiliyatini anglashga qaratiladi);

4) nazorat qilish (sinfda va undan tashqarida madaniyatlararo muloqotni tashkil qilish va amalga oshirishda o'quvchilarning harakatlarining muvaffaqiyatini baholash qobiliyatini talab qiladi) Ingliz tili o'qituvchisining madaniyatlararo kompetensiyasi o'rganilayotgan tillar madaniyatida qabul qilingan aloqa qoidalari va an'alarini, ona va o'rganilayotgan tillar madaniyatining tizimli aloqalarini uch jihatdan hisobga olish bo'yicha bilim va qobiliyatni nazarda tutadi [4].

Lingvistik-mamlakatlararo aspektlar (kundalik hayot, turmush darajasi, shaxslararo munosabatlar, ijtimoiy farqlar, axloqiy qadriyatlar, an'analar, bayramlar, din haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi); lingvistik aspekt (dunyo kartinasi, lingvistik birliklarning madaniy konsentatsiyalari, nutq aloqasi formulalari, asosiy xalqona so'zlari, frazeologik birliklarni o'z ichiga oladi).

Shunday qilib, ingliz tili o'qituvchisining kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini shakllantiradigan to'rtta subkompetensiyaning o'zaro bog'liqligi asosiy pedagogik funksiyalarni amalga oshirish imkoniyatidir. Biroq, ushbu funksiyalarni amalga oshirish ingliz tili o'qituvchisining kasbiy-gnostik kompetensiyasi faoliyati asosida yuzaga keladi. Funksiyalarning har biri kasbiy-gnostik kompetensiyani shakllantirishni nazarda tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Махкамова Г.Т. Формирование межкультурной компетенции студентов филологического вуза (английский язык): дис. ... докт. пед. наук. – Т., 2011. – 335 с.

2. Тимохина Е.В. Методика формирования профессионально-коммуникативной компетенции будущего учителя иностранного языка: Дис. ... канд. пед. наук – Нижний Новгород, 2015. – 176 с.

3. Hamdamov E. E. Technology Forming the Gnostic Competence of Future Teachers of Foreign Language. Bulletin of Gulistan State University. 2021. № 1. 50-55 pages.

4. Hamdamov E. E. The content of the language professional gnostic training of an English teacher. Bulletin of Gulistan State University. 2021. № 2. 35-41 pages.

5. Karimova, M. O., & Saidullaeva, A. R. (2020). Pedagogical basis of the use of universal and national values in the spiritual and moral education of children in the family. PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, 17(7), 8547-8555.

6. Karimova, M., & Tuychieva, R. (2019). THE PEDAGOGICAL BASICS OF TRAINING STUDENTS FOR PROFESSIONAL, MORAL AND EDUCATIONAL FUNCTION. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(10), 311-317.

7. Karimova M.O., PEDAGOGICAL BASES OF TRAINING OF FUTURE TEACHERS, "O'zbekiston Milliy universitetining ilm-fan rivoji va jamiyat taraqqiyotida tutgan o'rni" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya, 2023 yil, 12 may

8. Rafikova, D., Karimova, M., Yuldasheva, N., Oltmisheva, N., Rustamova, N., & Sodikov, U. (2023, June). Preparing to innovative activity: Problem solving. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2789, No. 1). AIP Publishing.